

TÜRK EDEBİYATINDA MEVLİD YAZAN ŞAİRLER*

HASİBE MAZIOĞLU

Süleyman Çelebi'nin 812/1409'da yazdığı "Vesîletü'n-necât" adlı mevlid manzumesinin edebiyatımızda derin ve sürekli bir etki yarattığını biliyoruz. Özellikle dine ve tasavvufa çok bağlı olup, bu alanda eser yazan şairler, Süleyman Çelebi'nin mevlidinin etkisinden uzak kalamamışlardır. XVI. yüzyıl ortasında tezkiresini yazmış olan Latîfi (yazılışı: 953/1546) Süleyman Çelebi'nin eserinden başka yüz mevlid kitabı gördüğünü söyler¹. Süleyman Çelebi'nin mevlidinin halk topluluğu üzerindeki etkisi bugüne kadar geldiğine ve elimizde XVI. yüzyıldan sonra yazılmış epeyce mevlid bulunduğuna göre mevlid yazarlarının sayısı yüzü çok aşmış olmalıdır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde 1950 yılında "Türkçe Mevlid Metinleri" adıyla hazırlanmış bir doktora tezinde² yalnız İstanbul Kütüphaneleri taranarak Süleyman Çelebi ile birlikte otuz ayrı mevlid metni tesbit edilmiştir. Bu otuz mevliden on sekizinde yazarlar adlarını bildirmişlerdir³. Geri kalan on iki mevlid metninde ise, yazarların adları bulunmadığından kimler tarafından yazıldıkları belirtilememiştir.

Tezkireler ve biyografik eserler tarandığında mevlid yazmış olan daha bir çok şairlerin adları ortaya çıkıyor. Kütüphanelerde yapılan araştırmalarda - İstanbul kütüphanelerinde bile- yazarlarının adları bulunan ya da ki-

* I. Türk Dili Bilimsel Kurultayında okunan bildiri bu makalenin özetidir.

1 Latîfi Tezkiresi, s. 57.

2 Necla Pekolcay, Türkçe Mevlid Metinleri, 1950, Türkiyat Enstitüsü Doktora Tezi.

3 Adı geçen tezde (s. 232-242) mevlid yazarı olarak gösterilen "Nâzım" kanımızca şairin mahlası değildir. Yazar adı olarak gösterilen beyit şöyledir:

Nâzım-ı nazmı du'adan yâd idesin sıdk ile

Kim Rasül ide şefâ'at size dahi sıdk ile

Bu yazma Topkapı Sarayı Müzesinde No. 400'dedir. , "

min olduğu bilinmeyen yeni mevlid metinleriyle karşılaşılıyor. Bunlar gösteriyor ki, Süleyman Çelebi Mevlidinin edebiyatımızdaki etkisi bilinenden çok daha derin ve yaygındır. Makalenin sonunda listesini verdiğim mevlid yazarlarından, adları bilinenlerin sayısını bugün için elli dokuz olarak saptamış bulunuyoruz. Bu yazarlardan belki bir ikisinin gerçekte mevlid yazmamış olduğunu, çünkü kaynaklarda eserin varlığının bazan görülerek değil de duyularak yazıldığını, bu yüzden de yanlış bilgi verilmiş olabileceğini hesaba katmak gerekir. Ne var ki verdiğimiz liste mevlid yazarlarının tümünü kapsamış sayılmaz. Yazarı belli mevlidlerden başka, çoğu Süleyman Çelebi Mevlidinin eski metinlerine yapılan katkılarla değiştirilmiş mevlid metinleri de vardır. Bunların çoğunda Süleyman Çelebi'nin adı bulunmadığı gibi katkıyı ve eklemeleri yapanların da adları yoktur. Nitekim biz bu araştırmamızda adı geçen doktora tezindeki yazarı bilinmeyen mevlid metinlerinden başka mevlidler de saptamış bulunuyoruz *.

Bu yazıda kütüphanelerde yazmalarını tesbit ettiğim on iki mevlid metininden söz edeceğim. Bunlar içerisinde istanbul kütüphanelerinde bulunanlar, yukarıda adı geçen doktora tezinde yoktur. İleride belirteceğimiz üzere bu on iki mevlidin yazarlarından birkaçı hakkında kaynaklarda bilgi bulamadık. Birkaçının adı ise kaynaklarda vardır. Ancak kaynaklarda bu yazarların mevlid yazdıkları verilmemiş için, elde dayanacağınız başka delil de yoksa, bu yazarların kimliğini kesinlikle söyleyemedik. Eğer aynı adda birkaç kişi varsa ve eserlerin dilinde de ayrı bir yüzyıl özelliği gösterecek durum yoksa bunların kimliğini saptamak daha güç olmaktadır.

1- *Kerimî, İrşâd* (yazılış tarihi: 863/1458), Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, İ. Saib Kitapları No: 4574, istinsah tarihi H. 985, 555 beyit.

Yazar mevlidinin adını "İrşâd" koyduğunu şu beyitle belirtir:

Hidâyet bulmaya eshâb u evlâd
Konıldı bu kitâbuñ adı İrşâd

Eserin yazılış tarihi de verilmiştir:

Çü didüm mevlid-i nazm-ı Muhammed
Dile târih geldi hayr-ı Ahmed = 863

Yazar kendi adını da şu beyitte açıklar¹: . ""
 Vasiyyetdür du'âdan yâd idesiz :- ' :-
 Kerîmî'yi gamından şâd idesiz . '

İrşâd adındaki bu mevlidin yazarı Latîfi'nin "bu devr evâ'ilinde fevt oldı²" dediği yani 953/1546'da tezkiresini yazarken ölmüş bulunduğunu söylediği Kerîmi olmalıdır. Bu bilgi "İrşâd"ın yazılış tarihine de uygun düşmektedir. Yine Latîfi Kerîmî için bilginler bölüğünden olup Bursalıdır der. Latîfi'deki Kerîmî'nin Bursalı oluşu da "İrşâd"ın bunun tarafından yazılmış olduğu hakkındaki düşüncemizi güçlendirmektedir.

Ahmet Ateş yayınladığı "Vesîletü'n-necât"ta Süleyman Çelebi'den sonra en eski mevlid olarak Ahmed'in mevlidi (yazılışı: 877/1469) üzerinde durur. Ahmed'in mevlidinde işlediği temalar incelenerek onun mutasavvıf bir şair olduğu; bilginleri, sanatkârları ve şairleri koruyan Fatih'ten uzak durduğu belirtilir. Çünkü Ahmed, mevlidinde Süleyman Çelebi'nin kısaca değinmiş olduğu "ruhanî mevlid"i tasavvuf açısından ele alarak uzun uzun anlatmıştır. Ahmed'in Mevlid'ine değinmemizin nedeni şudur: Kerîmî Mevlid'inin yazılışı Ahmed'ininkinden öncedir. Ahmed'in Mevlid'inde ruhanî doğuma geniş yer vermesi, onun mutasavvıf bir şair olduğunu gösterdiği gibi bunun yanında Kerîmî'nin Mevlidini okumuş ve ondan da etkilenmiş olması konusundaki düşüncemizi açıklamak içindir. Böylece gerek Ahmed'in Mevlid'inde gerekse daha sonra yazılmış mevlidlerden bir kısmında Süleyman Çelebi'nin çok kısa geçtiği "ruhanî doğum"un geniş bir biçimde ele alınmasına Kerîmî'nin Mevlid'i yol açmış olmalıdır.

"İrşâd"ın başı: *

Kemâlü'l-bed'i bi'smi'llâhi mevcûd
 Ve hamdun hâmidun bel ve huve mahniüd
 Cem'ü'l-hamdu tafsîlun li-cinsin
 Mine'l-emplâki min cinsin ve insin

1 Necla Pekolcay doktora tezinde bu mevlidin Velüyyiddin Efendi 1693, Esad Efendi 3722 nüshalarını saptamıştır. Bu iki yazmada da yazarın adının bulunduğu beyit:

Vasiyyetdür du'âdan yâd idesiz *s
 Bu dünyâmın gamından şâd idesiz

biçiminde yazılı olduğundan adı geçen doktora tezinde yazarın bilinmeyen mevlid yazarı olarak verilmiş, eserin adından da söz edilmemiştir. No: 24.

2 Latîfi, Tezkire, s. 281.

Başta üç Arapça, dört Farsça beyitten sonra Türkçe kısma geçilir:

İlâhî ma'rifet nûrın delil it
 Sirâc-ı 'akla kudretten fetîl it
 Kulübün kâlebini rüşen eyle
 Ma'ânî sırrıyle gülsen eyle
 Demidür bahr-ı rahmetden 'inayet
 Yetişe nefse tâ bula hidâyet

v. 1 b.

Yazar mevlid yazmak istediğini şu beyitlerde belirtir:

Diyeyin mevlidini Mustafânûñ
 Olursa himmeti ehl-i safâauñ
 Meşâyih aslı üzre söyleyeyin
 Tarikat mücebince söyleyeyin
 Hudâyâ sen hatâyile zülelden
 Dilimi saklagıl haşv u halelden
 Dimişler mevlidin sûretde tekrâr
 Eyü dimişler aña yo-kdur inkâr
 Şehâdetde bu mevlid cisminündür
 Hakikatde ta'ayyün isminündür
 Anufi ma'nide dahi mevlidi var
 Veli ne vâlide ne vâlidî var
 Ezelde mevlidin işit 'ıyânı
 Ebedde nicedür anla beyânı

v. 3b

Bu beyitlerden anlaşılacağı üzere yazar manevî mevlidi anlatmak için eserini yazmıştır. Şair eserini bilgili kişiler için yazdığını da söyler:

Ma'ârif ehli bilür bu kelâmı
 Ne bilsün ma'rifetsüz değme 'âmî

 Veli bunlar ki dilden bî-haberdür
 Ne bilsün ma'rifetden bî—hünerdür

v. 3a

Şair tasavvuf bilgisi ve ilâhî aşk duygusu olmayanların ne demek istediğini anlayamayacaklarına değinerek eserini aydınlar için yazdığını belirtir.

Bu nedenle eserin dilinde Arapça, Farsça kelimeler, tasavvuf terimleri yer alır. Bunun yanında Türkçe bakımından XV. yüzyılın dil özelliklerini taşır. Anlatım yer yer sade ve akıcıdır.

Sonuç olarak yalnız manevî doğumun anlatıldığı bu mevlid, Süleyman Çelebi'nin eserinden sonra elimizde bulunan en eski mevlid metnidir. "İrşâd" gerek vezni gerekse konusu bakımından Süleyman Çelebi'nin etkisinden uzak kalmıştır. Şair eserinde Süleyman Çelebi'de yetersiz gördüğü manevî mevlidi anlatarak yeni bir eser ortaya koymak istemiştir.

2- *Akşemseddinoğlu Hamdullah Hamdî, Ahmediyye*, (Yazılışı: 900/1484) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, M. Con 514.

Yazar¹ yazılış tarihini de bildirdiği mevlidine "Ahmediyye" adını vermiştir:

Ahmediyye oldı bu mevlide nâm . "
Nazmını itdüm dokuz yüzde tamâm . -'

Bum her kim okıyup itmâm ide .
Hamdi miskine du'â in'âm ide ;;

Şübhe yok kim geliser bu rûzigâr
Ben gidüp bu kalsardur yâdigâr

Eylerem ehl-i keremden iltimâs
Zilletüme ide 'avfindan libâs

Türkî dildür diyü tahkîr itmeye
Türk nadanlar yolına gitmeye

Surete bakmak mukallid cehlidür >
Ma'nî gözler ol ki ma'nî eholidür

Ehl-i ma'nîçün düzildi bu kelâm
Cân u dilden ma'nî ehline selâm

Hamdî Türkçe'yi küçük gören anlayışsızlara çatar. Mevlidini manadan anlayan bilgili kişiler için yazdığını da buna ekler.

¹ Hamdî hakkında bütün kaynaklarda bilgi bulunduğundan yazımızı uzatmamak için şair üzerinde durmuyoruz.

Cân kulağın ger açasın bu söze
Bu ehâisdür ki nakl idem size

Nice vech üzre dinildi bu kelâm .
Ol Rasülün medhini ey bedr-i tâm

Ben de yazdum bir iki söz 'acz ile oş
Kim ki bu 'abdi du'âdan aña hoş

Hayr ile Hak anları yâd eylesün
Hazret-i Hak ruhları şâd eylesün

Dinleñ imdi Mustafânun mevlidin .
Nice geldi bu cihâna şâh-ı dîn ** :

Evvelâ nice yaratdı Hak anı .
Ol Rasülün vasfidur direm bum

v. 32a

istedi kim kuvvetin izhâr ide
Birliğine dü-cihân ikrar ide

Gizlü gencin dahi hem kıla zuhur
Kendü hâsından yaratdı anda nür

Ahmedün Hak nürin evvel kıldı var
Rûhını halk itdi andan aşikâr

Yoğiken bu 'arş u ferş u kâ'inât
Evvelâ virdi Habîbine hayât

Soñra halk oldu bu varlık ey 'amü
Yir ile gök hem dahi uçmak tamu

Âdemi halk itdi soñra Zü'l-celâl
Nür-ı Ahmed aña itdi intikâl ;

Soñra Havva alınına nakl itdi nür
Her kime varsa o nür bulur sürür

Seyr kıldı çün bu minval üzre nür
Enbiyâ alında hoş itdi zuhur

Vardı Abdullah'a soñra nür pes t
Geldi asla vâsıl eldi sözi kes

Âmine hatuna nakl itdi hemân
 Cümle 'âlem buldı hoş emn ü emân
 Pür ziyâdur 'âleme nür-ı Resul
 Hem müsâfirdi Elest'den beri ol
 Çün makamına gelüb buldı karâr
 Nür-ı Ahmed oldu sâbık ber-karâr
 Cümle zî-rüh kâtib olsaydı 'ıyân
 Haşre dek evsâf-ı nür olmaz beyân
 Rahmet itsün dir isefl Bari saña
 E's-sâlatü ve's-selâm di sen aña

Bundan sonra Peygamberin medhinde Arapça dört beyit övgü var. Daha sonraki bölümler: Rivâyet-i Âmine Hatun (v. 33a), Medh-i Resul Aleyhi's-selâm (v. 34a), gazel biçiminde yedi beyit olan bu övgünün sonunda şair adını veriyor:

Bu bi-çâre hakîr ü derd-mend Emîr
 'Özr idüp sen şefî-i halkdan umar ri'âyeti'

Emîrî Mevlidini yazdığı tarihi vermemiştir. Mevlid şu beyitlerle biter:

Çün tamam itdük Muhammed mevlidin
 Cem' olup dînlediler ehl-i yakîn
 Mustafânun hürmetine ey İlâh
 Kim kapuñdur kamu miskîne penâh
 Bir bölük miskinlerüz hep geldük oş
 Yüzümüz kara elümüz dahi boş
 Bir uğurdan cürmümüz 'afv eylegil
 Rahmetün suyuyle mahv eylegil
 Bu Emîrî 'âsiye kıl rahmeti
 Çekmeye rüz-ı cezada zahmeti
 Pes anım hakkı bize eyle 'atâ
 Hem şefâ'at ide anda Mustafâ
 Hem aña yüz biñ dil ü candan selâm
 Dergehinde kıl 'atâ bize tamâm

Hem dahi evlâdımın ensâbınun
 Âlinüfi eshâbınun ahabımın y
 Cümlesinden râzî olsun ol mu'în
 Rahmetu'llâhi 'alejhim ecma'In

Emîrî Mevlidi dil ve anlatım bakımından Süleyman Çelebi'nin eserine çok benzer. Kaynaklarda da yazıldığı gibi yazarın iyi bir şair olduğu anlaşılıyor.

4- *Hevâyi, Mevlid-i Hayr-ı Enbiyâ*, Süleymaniye, Lala İsmail K., No: 376, v. 1-108.

Harekeli nesihle yazılmış olan bu büyük mevlid 2306 beyittir. Şair eserinin bir çok yerinde adını verir:

Cürmini 'afv it Hevâyî müznibün
 Süddeie yalvarı geldi kılma red
 v. 6a

Zenbine olgıl Hevâyînün şefi'
 Ey şefi'u'l-müznibîn yevmü'l-kasem
 v. 9b

Ey Hevâyî yüz sür ol dergâhe kim
Her garlb-i bî-kese oldur penâh
 v. 10b

Var ümîdüm gözleye efkendesin
Ya'nî ben derviş Muhammed bendesin
 v. 14a

Sen Hevâyî rüz u şeb meddahı ol
 Ger bulam dirseîi cihanda i'tibâr
 v. 12b

Hem bilür kasdın Hevâyî bendesin
 Kim nedür maksüdi ol dil-bestenüfi
 v. 17a

Eser, Kanunî devrinde **Sadrızam** İbrahim Paşa adına Tokat'ta yazılmıştır:

Şehr-i Tokat içre cidd ü cehd ile . " ;v
Perveriş idüp kelâmın şehd ile

Nazm u inşâyâ dürüşüp rüz u şeb : • y
Ya'nî kim sa'y-i belîğine sebeb • ::

Bu durur tuta vesile Ahmedi
Ta bula yann hayât-i sermedî • ;

v. 17a

Başta Tann'nm ve Muhammed'in övgüsünden sonra Kanuni ve İbrahim Paşa ayrı ayrı övülmüştür. Kanuni için:

Şükr idüp hamd idelüm Allâha biz
Kim irişdük buncılayın şaha biz ,

Ni'met-i kübrâ durur halka 'ıyân . . -- , -,
Hâkimü'l-vakt ola bir 'adi ıssı cân . ••• '•.'

Ger münâsib ola sultâna vezir
Dahi gökçek dahi şîrîn bi-nazîr ' : .."

Belki sultândan vezir 'âdil gerek
Şeh tfz olursa o deryâ-dil gerek •

v. İla

İbrahim Paşa için şöyle der: " :

Oldur ol kim gün gibi var şöhreti --~
Ya'nî İbrahim Paşa hazreti ••-./•'

v. 11b <•.

Âşık-ı Ahmeddür ol 'âll-vücüd / --•• ,
Hoş görisedür seni ol kân-ı cüd ••/:

Çün baña emr oldı bu kavi ü makâl .''••-.,
Hoş semi'nâ didüm itdüm imtısâl .'

Vara Paşa-yı mu'azzam katına >
Ağısar topum göğün bir katma ,

Nazm u inşâmın dürüp terkibini " --. ' , -•
Eyle mevlid-i Nebi tertibini

Taze te'lîf it dūriş itmamına
Söylegil Paşa-yı a'zam nâmına

Var ümîdüm gözleye efkendesin
Ya'nî ben derviş Muhammed bendesin

v. 19a

Eserin çeşitli yerlerinde yalnız Hevâyî adı geçtiği halde Yukarıdaki parçadan adının Derviş Mehmed Hevâyî olduğu anlaşılıyor.

Riyazi ve Rıza tezkirelerinde 1071'de ölmüş Bursalı Mustafa Heyâyî varsa da 942/1537'de ölen İbrahim Paşa devri ile arada epey bir zaman uzaklığı vardır.

Eserin başı:

İsm-i Hak gelsün lisâna bî-riyâ
Keşf ola esrâr-ı nūr-ı kibriyâ
İbtidâ kıl dilde Allah ismini
Tâ müzeyyen idesin söz resmini
İsm-i Haksuz bir kelâma urma dem
Âhır-ı hâl olmaya hayf u nedem
Her iş üzere eyle bi'smi'llâhı yâd
Hâcetüfi makbul ide Rabbu'l-'ibâd

Başlıklar Tanrının ya da Peygamberin dediği üzere diye Arapça olarak verilmiştir. Mevlidin içerisinde Tanrı, Muhammed, Kanuni ve İbrahim Paşa için kaside biçiminde yazılmış övgüler de vardır. Bu övgülerden sonra mevlide başlanır:

Gel berü ey sâkî-i bezm-i Elest
Câm-ı hikmet birle kıl 'uşşâkı mest
Sun bize ma'nî yüzinden râhlar
Devre girsün kâseler kaddâhlar
Vecde gelsün 'âşıkân-ı ma'nevl
Raksa girsün sâdıkân-ı Mevlevi
Yakalum dilde mahabbet 'üdını
Söyleyelüm Mustafâ mevlidini

Bu beyitlerden şairin Mevlevi olduğu anlaşılıyor. Mevlid'in içindeki bölümlerin başlıkları şunlardır:

Der âgâz-ı mevlid-i fahr-ı kâ'inât ve beyân-ı fevâ'id-i müstemi'ân (v. 15a).

Der beyân-ı hilkat-i nür—ı pâk be-zuhûr-i semere-i levlâk (v. 17b)
Küntü kenzen mahfiyyen fe-eredtü en u'rife fe-halaktü'l-halka li-u'rife (v. 18b).

Der beyân-ı keyfiyyet-i nür ve zuhûr-ı ervâh-i cumhur (v. 20a).

Der beyân-ı intikâl-i nür-ı İlâh tâ be-cebîn-i hazret-i Abdullah (v. 22a).

Der beyân-ı ta'assub-ı a'dâ ber zuhûr-ı an nür-ı hüveydâ (v. 25a).

Der beyân—ı hâmile şuden-i Âmine (v. 27b) •-

Der zuhûr-ı beyân-ı 'alâmet be-nezdîk-i hîn-i velâdet (v. 30a).

Der beyân-ı velâdet (v. 32a)

Resîden-i Resul be-hazret-i 'İzzet (v. 35b)

Der beyân-ı zuhûr-şuden-i 'alâyim ba'd ez velâdet-i Resul (v. 38a).

Der beyân-ı firistâden-i dâye (v. 40b).

Der beyân-ı evsâf-ı Resul ve ahlâk-ı erkân-ı usûl (v. 43a).

Der beyân-ı mi'râc (v. 45b).

Der beyân-ı mu'cizât (v. 50a).

Mu'cizât-ı bâkî (v. 54b).

t'câz-ı bakî (v. 59b).

Kale 'azze'smuhû mâ-kâne îbrâhîme Yehüdiyyen . . . (v. 62a).

Der beyân-ı sebeb-i mirâc-ı Resul ve evsâf-ı Burâk-ı pür- usûl (v. 64a).

Der beyân-ı Mi'râc (v. 73b).

Terci' der beyân-ı rü'yet-i Hak (v. 78a).

Der beyân-ı vefat (v. 88..).

Hâtimetü'l-kitâb (v. 104b).

Hevâyî Mevlidini divan şiiri anlayışıyla yazmıştır. Şairin amacı öteki mevlid yazarları gibi Muhammed'in mevlidini yazarak onun şefaatinin kazanmak ve hayır dua ile anılmak isteği yanında, Paşa'nın gözüne girmek, ondan yarar sağlamak içindir. Şair bu amacı güttüğü için eserinde bilgiye ve sanata önem vermiştir. Divan şiiri anlayışıyla yazdığı için hayale dayalı soyut, özenli övgüler ve tasvirlerle sözü uzatma yolunu tutmuştur. Dil bakımından da ağırdır, terkiplidir.

5- *Visâli Ali Çelebi Mevlidi*, TDK Kütüphanesi, No: 17/99,46 varak.

Visâli'nin Kanuni devri şairlerinden olduğu mevlid içerisinde Kanuni için yazılmış uzun övgüden anlaşılıyor. Visâli Ali Çelebi'nin kimliği saptanamamıştır. Eserin içerisinde şair mahlasını Visâli olarak verir:

Bu Visâli kulını bî-çâredür •••• •
Bir nahîf üftâde vü âvâredür ' - : >

Pür 'alil efkendedür hâk içre hör
Râfi' ol lutfufi eliyle yâ Gafur

Gark olupdur bahr-ı cürme bî-mecâl
Dest-i lutfufila kerem kıl elin al

v. 4a

Huda ol kişiye çok rahmet itsün
Visâliçün diye Hak rahmet itsün

Yazar başka beyitlerde de mahlasını tekrarlar¹. Şairin adının Ali Çelebi olduğu mevlidin başına sonradan yazılmıştır. Kühü'l-ahbâr²'da Hacızade Sefer Visâli, Rıza Tezkiresinde Visâli Mehmet Efendi diye iki şair vardır³. Bu kaynaklardaki Visâli'lerin mevlid yazdığı belirtilmez.

Visâli Mevlidinin başı: ••••• ' ' ;/

Evvelâ Allâha ta'vîz ola râh * ' . * •
Ola şeytân-ı racîm anda tebâh

Dinse bi'smi'Uâhi rahmâni'r-rahîm
Keşf olur envâr-ı esrâr-ı 'alîm

Başta mesnevi ve kaside biçimiyle yazılmış Tanrının birliğini öven kı-sımlardan sonra Muhammed için yazılmış uzun bir övgü ile onun bütün pey-gamberlerden üstünlüğü anlatılır. Kısaca Dört Halife, Hasan, Hüseyin övü-lür. Bundan sonra da devrin padişahı Kanuni övülmüştür (v. 7a-7b). Mev-lidin yazılış nedeni (v. 7b-8a) anlatıldıktan sonra "Nûr-ı Muhammedi'nin Âdem'e ve öteki peygamberlere geçişi (v. 12b-13b), Abdulmuttalib'den son-ra Abdullah'a inişi (v. -18b), Abdullahla Amine'nin evlenmeleri (v. 18b-20a),

1 V. 30 a, 31 b, 37b, 40 b, 42 a, 46 b'de yazar mahlasını vermiştir.

2 Kühü'l-ahbâr. Türk Tarih Kurumu Ktp., No: 546, 421 b.

3 Rıza Tezkiresi, s. 53.

Muhammed'in doğumu (v. 22a-25b), o gece görülen garip olaylar (v. 27b-30a), Muhammed'e peygamberliğin verilmesi (v. 30a-31b), Halime'nin Mekke'ye gelerek Peygamber'e sütanası olması (v. 31b-34a), Peygamber'in üstün nitelikleri ve bu konuda Halime'nin anlattıkları, amcası kızı Atike'nin anlattıkları (v. 40b), Ebû Leheb'in yergisi (v. 42a), Muhammed'in yedi yaşında öğretmene verilmesi ve sonra geri alınması (v. 44b-46b) anlatılarak eser biter. Muhammed'in hicreti ve ölüm bölümleri yoktur.

Visâli Mevlidi'nin dili sade değildir. Yer yer Arapça beyitler vardır. Her bölümün sonunda:

Eyyuhe'l-'uşşâku işrâku'l-cemâl :
Sellimû salli 'alâ şemsi'l-kemâl

beyitleri tekrarlanır. Mevlid bilgi verilmek için yazılmıştır. Bu bakımdan anlatım kurudur, heycansızdır.

6- *Şâhidî Mevlidi*, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Bitirme tezi, No: 82.

823 Beyit olan bu mevlidİD XV-XVI. yüzyıllarda yazıldığı dilinden anlaşılmaktadır. Yalnız yazarın kimliği kesinlikle saptanamamıştır. XV. yüzyılda yaşamış Cem Sultan'ın defterdarı olup, Divanı ve Leylâ vü Mecnun'u bulunan Edirneli Şahidî' ile XVI. yüzyıl şairlerinden Muğlalı İbrahim Şahidî Dede²'nin mevlid yazdıkları kaynaklarda verilmiyor. Eğer başka bir Şahidî yoksa, İbrahim Şahidî Dede'nin olması daha çok düşünülebilir. Necla Pekolcay yukarıda sözü edilen doktora tezinde Şahidü'n-nâyî adlı bir mevlid yazarının eserinin dokuz yazmasını saptamıştır. Şahidü'n-nâyî'nin mevlidinin vezni, Süleyman Çelebi mevlidinin veznindedir. Bizim Şahidî ise, "Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün" vezniyle yazmıştır. Her iki mevlidin başlangıcı ve bölümleri de ayrıdır. Yazar eserini bir ayda yazdığını, Rebiülevvelde okunması için Safer ayının başında başlayıp sonunda tamamladığını söyler:

Ki kıldum ibtidâ mâh-ı saferde
Ki yazdum rûz u şeb şâm u seherde
Tamâm oldu bu ay içinde yine
Rebî'u'l-evvel ayında okına ~ ..
v. 5b . "

1 Latifi, Tezkire, s. 200; Kınazade Tezkiresi, DTCF. Fak. Ktp. v. 148, Osmanlı Müellifleri, C. II. s. 161.

2 Latifi, Tezkire, s. 203; Aşık çelebi, 229a; Osmanlı Müellifleri C. II, s. 92.

Yazar eserinin sonunda da: . . .

Çıkıp mâh-ı safer görünmedin mâh
Tamâm oldu kitâb el-hamdü li'llâh
v. 25b

beytiyle bir ayda bittiğini söyler. • ,

Şâhidü'n-nâyî Mevlidi:

Başlayalum evvel Allâh adını
Uralum andan sözüñ bünyâdını
Evvel Allah, diyelüm biz derd ile
Allâh adın öğredelüm her dile

beyitleriyle başlar. Bölümlerin sonunda:

Ger bu 'âlem halkı dirse subh u şâm
Medh olunsa haşre dek olmaz tamâm
Ger dileriseñ bula cânuñ safâ
Vir salavât ber-Resül-i Mustafâ

beyitleri tekrarlanır.

I • * . ;

Şâhidî Mevlidinin ilk yaprağı kopmuştur. Ancak veznin ve bölümlerin değişik olması, bunun ayrı bir mevlid olduğuna yeter delildir. Ayrıca bazı bölümlerin sonunda:

Severseñ cân u dilden ol hümâmı
Getürgil e's-salâtü ve's-selâmı

v. 11b 1 , j

İşidüp fehm ideler bu kelâmı \
Disünler e's-salâtü ve's-selâmı

v. 12b

Bulalar anda yarın her meramı
Diyeler e's-salâtü ve's-selâmı

v. 15b

Umanlar lutf-ı şâh-ı Lâ-yezâli
Disünler e's-salâtü ve's-selâmı

v. 18b

İlede Hak anı dârü's-selâma . ' ' ' .
 Dürîşe e's-selâtü ve's-selâma • '•-> .
 v. 5b ;

Dilersen ağ ola mahşerde nâmuñ ^ • .
 Şürû' it e's-selâtü ve's-selâma ^ • ,
 v. 6a

Seversen gerçek ol Fahrü'l-enâmı ::
 Diyesin e's-selâtü ve's-selâmı
 v. 11b ;

beyitleri vardır.

Mevlidin başı:

Mukayyid Muhyî vü Kayyüm u Vâcid
 Mümît ü 'Âli vü Tevvâb u Vâhid

Tanrı adları sayılarak övülür. Yazar yedi bentli bir beşli (muhammes) ile yine Tanrını över:

Pâdişâha gerçi oldum gark-ı deryâ-yı günâh
 İzzetün hakkı yine sen lutfun eyle 'özü-hâh
 Şahidî bî-çâre 'ısyân ile oldu rû-siyâh
 Lik kat' itmez ümîdin idinen 'afvun penâh
 Anı mağfur eyle itme hazretünde şerm-sâr

Bundan sonra:

Muhammeddür sebab bu kâ'inâta
 Anun rûhı durur menşe' hayâta • : ' • " " .
 Kamunun aslıdur rûh-ı Muhammed
 Hem oldur cümleden maksüd u maksad * • .
 Dilersiz bulasız yarın sa'âdet . ' ! .
 Muhammed rûhına virün salavât

beyitleriyle Muhammed'i övmeğe başlar. "Muhammed" kelimesi bir çok beyitlerin başında tekrarlanır (v. 1b-3a).

Bu bölümde yedi bentli bir beşli ile Peygamber'i överken yazar yine adım verir.

Ol Habîbüñ hürmetiyçün yâ Gafur u ya Şekür
Şahidi 'âsî kuluñdur rahmetüñden itme dür

v. 3a

"Münâcât li-kâdi'l-hâcât" başlığı altında günahkâr olduğundan uzun uzun söz ederek Tanrı'dan bağış diler (v. 2a-5a). Bundan sonra "Sebeb-i Nazm-ı Kitâb" bölümü gelir:

İşit noldı sebeb bu nazma iy yâr
Ki geldi surete güftâr-ı efkâr

Çü gördüm mevlidini Mustafânūñ
Ki yazmış nicesi ehl-i safânūñ

Okındukça olur ana du'âlar »
Yitişür rûhına zevk u safâlar .:

Diledüm nazm idem bu hoş kitabı
Ki kılam ben dahi bî-had sevâbı

v. 5a

Egerçi 'âcizüm yok bende kudret
Ki virem lafz ile ma'nâya zînet

Ki her meclisde bula i'tibârı ' :
Bula 'âlem. içinde iştiharı ' : "•••"

Özüm gibi sözüm hör u denîdür
Hacâletde hemişe münhanîdür

Umanım İlkin ihvân-ı safâdan
Geçeler lutf idüp sehv ü hatâdan

Hem ıslah ideler görüp hatâsın
Salâh üzre olur çün cümle mü'min

Dahi 'özü iderem ehl-i kirâma
Ki vüs'at bulmadum nazm-ı kelâma

v. 5b

beyitleriyle şair, kusurlarının bağışlanmasını diledikten sonra, Muhammed'in yaratılışının nedeninin "Maksad-ı Mevcudat" olduğunu ve kısaca yaratılışı anlatır (v. 6a). Sonra doğal doğuma geçilir. Bu bölüm Süleyman Çelebi Mev-

Udinin ölçüsüyle ve kaside biçimiyle yazılmıştır (v. 6a-7a). Muhammed'in doğumuyla ortaya çıkan garip olaylar anlatılırken yine eserin ilk veznine dönülür (v. 7a). Peygamber'in doğumundan sonraki durumu, babasının anasının ölümü, sonra dedesinin de ölümü üzerine onu amcasının büyütmesi, Peygamberliğin gelişi, Medine'ye göçü anlatılmıştır. Peygamber'in üstün nitelikleri (v. 8b-9a). Miracı (9b-12a) anlatılır. Burak'ın tasviri, diğer mevlidlerdekinden ayırdır. Halkın mi'râca inanmaması, Peygamber'in mucizeleri, Ebû Cehil'in karşı koyması (12b-16b) ve nasihat bölümü (v. 16b-18b) vardır. Ölüm bölümü çok uzun anlatılmıştır (v. 18b-25.). Bazı bölümlerde Süleyman Çelebi Mevlidindeki temalar aynıyla alınmışsa da vezin ayrılığı yüzünden söyleyiş de değişiktir.

Şâhidî Mevlidinde de bilgi vermek amacı önde gelir. Şahidi kolay yazan güçlü bir şairdir. Dili yer yer sade olmakla birlikte özellikle başlarda Arapça'yı, Farsça'yı çok kullandığını ve yabancı tamlamalar yaptığını görüyoruz:

Âşiri idi Rebî'u'l-evvelüfi
Hem dü—şenbih gicesiydi âşikâ -;

beyti yazarın dilinin sade olmadığını göstermeğe yeter.

7- *Murâdî Mevlidi*, Bursa Müzesi Kütüphanesi, No: 97/306.

Bu mevlidin yazarının kimliği ve eserini ne zaman yazdığı hakkında bilgimiz yoktur. Murâdî Mevlidinin başından sonuna dek bir çok yerleri Süleyman Çelebi'den alınmıştır. Süleyman Çelebi'nin bazı beyitlerinin az çok değiştirilmiş olduğunu, bir kısmının da Süleyman Çelebi Mevlidinde bulunmadığını görüyoruz. Örneğin:

Süleyman Çelebi

Nûr idi başdan ayağa göğdesi
Bu 'ıyândur nurun, olmaz gölgesi

Murâdî

Gölge zulmetden düşerdi her yire
Nurdan gölgeyi göz kanda göre

Süleyman Çelebi

Susadum su diledüm içmeklige
Sundüar bir kef dolusu şerbeti

Murâdî

Susadum kıldum taleb su içmeğe
Sundılar bir câm şerbet içmeğe

Süleyman Çelebi

Soñra gark oldu vücûdum nür ile

Murâdî

Pes vücûdum oldu ol dem nura gark

Süleyman Çelebi

Tañrıdan Cibril'e emr oldu ki yap
Tamu kapusını götür heybeti ;,

Murâdî

Hem dahi Cibrile emr itdi Celil
Tamu kapusını yap yâ Cebre'il

Ayrıca Murâdî, Muhammed'in doğumunu anlattığı yerlerde de Süleyman Çelebi'den ayrılır:

01 hakikat bahrine gavvâs olan
01 şerî'at mahfilinde hâs olan
01 semâvât üzre seyrân eyleyen
Sidrede Cibrîli hayran eyleyen
01 Habîb ol sırr-ı cümle kâ'inât
01 Resul ol cümle rûh-ı mümkinât
01 mücummel ol mükemmel Mustafâ
01 mübeccel ol mücellel Mustafâ
01 yüzi gül zülfî sünbül mâhitâb
Dü cihanda ol münevver âfitâb
Garka olmuşken vücûdum nür ile
Dopdolu olmuşken evcim hür ile

Murâdî Mevlidinde "Merhaba" bölümü de vardır ve basmalarda bulunandan az çok değişiktir. Mucizât ve ölüm bölümleri de Ateş'in saptadığı metinden farklıdır. Mucize bölümü şöyle başlar:

İşit imdi mu'cizât-ı Mustafâ
 Kim virür cân u dile zevk u safâ . • " -
 Mu'cizâtın dinlenüz şevkile oş .
 Tâ ki 'akl u cân kıla cüş u hurüş

Mi'râc bölümünde de Süleyman Çelebi'ninkinde bulunmayan temalar vardır:

Anda iken ol Habîb-i kâmile ,
 Cennete var didi Hak Cebrâ'ile ;
 Bir murassa' tâc al hülle kemer
 Hem dahi al bir burâk-ı mu'teber
 Ol Habîbüme ilet binsün anı
 'Arşumı seyr eylesün görsün beni
 Cebre'îl çün cennete vardı hemân
 Gördi kim kırk bin burâk otlar i cân . ' • -
 Kırk bininün dahi alnına i yâr
 Nâm-ı Ahmed nakş olunmuş aşikâr
 İçlerinde bir burâk ağlar katı ..
 Yimez içmez kalmamış hîç takati • ;

Ölüm bölümü de değişiktir:

Mustafâ mevdi sözidür bu 'ıyân
 İşidicek âh ile eylefi figân
 Gözünüz derdine giryân eyleñüz
 Cânunuz 'aşkına kurbân eyleñüz

Yazar adını mevlidin sonunda verir. Murâdî Mevlidi şu beyitlerle biter:

Hem tamâm oldu Muhammed mevlidin - •
 Cem' olup güş itdi bunca ehl-i dîn •
 Mustafânun hürmetine yâ İlâh ' •
 Ki kapuñdur kamu miskine penâh
 Kapuña eksüklük ile geldük oş :. I
 Yüzümüz kara elümüz dahi boş
 Yüzümüz karasına kılma nazar , ,
 Nefs ile şeytân bize buldı zafer r" .

'Âcizüz biz sen Ganîsin yâ Kerîm
 Hem Ganîsin hem Gafürsın hem Rahim
 Bu uğurdan cürmümüz 'afv eylegil
 Rahmetüñ suyiyle mahv eylegil
 Bir bölük mücrimlerüz geldük uma
 Yâ İlâhî sen bizi mahrum koma
 Hem tarîkda bize ıslâh eylegil
 °Akıbet anı da iflah eylegil
 Hem Murâdî mücrime kıl rahmeti
 Çekmeye rüz-ı cezada zahmeti
 Pes anım hakkı bize eyle 'atâ
 Kim şefâ'at ide anda Mustafâ
 Nüh-felek evrak ola derya midâd
 Rahmetiniñ zerresin kılmaya yâd
 Ger bi-hâhî baht-ı devlet ber-devâm
 Ber Nebiyyi e's-selâtu ve's-selâm¹

Murâdî Mevlidi dil bakımından eskidir. En geç XVI. yüzyılda yazılmış olmalıdır. Dil Süleyman Çelebi'nin dilinden ayrılmayacak kadar sade, anlamı güçlüdür.

8- *Necibi Mevlidi*, Bursa il Halk Kütüphanesi, Orhangazi K, No: 622, v. 123b-130b arasında, istinsah tarihi 1112/1700, müstensihi El-hac Mustafa Nesib.

Mevlidin yazarı Bursalı Eşrefzâde Abdülkadir Necib Efendidir. H. 1022' de ölmüştür². Yazarın adının bulunduğu beyit:

Bu Necibi derd-mendi yâ Mu'ın
 Eyle cennât-ı na'imde hem-nişîn

Mevlidin tamamı 219 beyittir. Hazreti Muhammed'in yalnız doğumu anlatılmıştır. Yazarın kendisi de eserini kısa olarak yazdığını açıklar:

İhtisar üzre budur mevlid-i tâm
 'Aşk ile virün selât ile selâm

1 Bu beyitleri Emîrî Mevlidinin sonu ile karşılaştır, s. 25

2 Yazarın Mevlidinden başka divanı ile Zübdetü'l-beyân adlı tefsiri vardır. Bak. Osmanlı Müellifleri, C.I, s. 129.

Eyleyelim rüh-ı Resule müdâm
Cân u gönülünden salavât u selâm

v. 13a ;

Ola o hatm-ı Resule subh u şâm
Tuhfe-i bî-hadd-i salât u selâm

v. 22b

Rüh-ı mu'allâsına olsun müdâm
Fazl-ı Hudâdan salavât u selâm

v. 25a

Ola tahiyât u salât u selâm
Hakdan o fahr-ı dü-cihâna müdâm

v. 28a

10- *Selâmî Şeyh Mustafa, Mevlid-i Şerif*. Süleymaniye Kütüphanesi., Esad Efendi K., No: 444.

Osmanlı Müellifleri'nde mevlid yazmış iki Mustafa Selâmî vardır. Hicrî 993'te ölen Selâmî Mustafa Efendi¹, ötekisi H. 1228'de ölen İzmirli Selâmî Mustafa Efendi²'dir. Her ikisinin de mevlid yazdığı bildirilir. Eserin dilinden XVI. yüzyıldan sonra yazıldığını anlıyoruz. Bu nedenle bu mevlid metni 1228'de ölen İzmirli Mustafa Selâmî Efendinin olmalıdır. 446 Beyit olan mevlidin başlangıcı şöyledir:

Be-nâm-ı Hayy u Kayyüm-ı cihân-dâr
Mürîd ü muktedir dâna-yı esrar

Katında bu celiyyât u hafiyât
Muhât-ı kudretidür cümle zerrât

Kamu akvâl u ef'âli kemâhî
Görür işidür ez mâh tâ be-mâhî ;

Daha ilk beyitlerden yazarın dilinin sade olmadığı anlaşılır. Yazar mevlidinde Süleyman Çelebi'nin etkisinden uzak kalmıştır. Gerek vezinde ve dilde, gerek bölümlerde Süleyman Çelebi'nin etkisi görülmez.

1 C.I, s, 81

2 C. I, s. 87

Başta Tanrı'nın birliği ve kudreti anlatılır. Sonra Peygamber'in övgüsüne geçilir. "Âğâz-ı kitâb-ı Mevlid-i fahr-ı kâ'inât 'aleyhi efdali's-salavât" başlığı altında evrenin yaratılış nedenini yazar. "Ender tal'at-ı şems-i kâ'inât 'aleyhi efdali's-salavât" başlığıyla mevlide girer:

Elâ ey bülbül-i gülzâr-ı esrar • ,V = ' •
Riyâz-ı kûy-ı dildâr-ı taleb-kâr ..

Olup büy-ı dil-âvîziyle şeydâ -.. ' r
Demidür k'olasın vasfında güya ••' ;

Ki tâ pür-şevk idüp halk-ı cihanı
Taleb-kâr idesin cânâna cânı

v. 5a

Olup ser-mest-i 'aşk-ı Lâ-yezâli
Safa ver güş idenden sür melali :

Selâmi ol bu bezmün bâde-nüşı
K'ide deryâ-yı hikmet dilde cüşı v

Demüfi halet virüp tâ 'âşıkâna •'
Safâ-bahş olasın halk-ı cihâna .:

Gel imdi 'âlemi doldur safâdan
Münevver eyle nûr-ı Mustafâdan

Beşîr ol tal'at-i şemsü'l-hüdâyı
Ki aña mevlid-i Fahrü'l-verâyı

Zuhür-ı pertev-i envâr-ı zâtı
Tulû'-ı âfitâb-ı kâ'inâtı

Haber ver nice geldi Şâh-ı Kevneyn
Ne âyin ile doğdı mâh-ı kevneyn

Nice kıldı münevver bu cihanı
Nice itdi mutahhar cism ü câm

Nice irsal olındı 'âlemine
Ne vech ile oldı hâtem mürselîne

Ne yüzden eyledi cismânî mi'râc
Nice itdi 'urüc ol nûr-ı vehhâc

Diyem ger 'avn iderse Hak te'âlâ
 Nice geldi Resül-i Rabb-ı A'lâ . . .
 Velî depret zeban şevk ile kıl cüş
 Salât it ol cenâba olma hâmüş , . . .
 v. 5b

Bu beyitlerden sonra Muhammed'in cismani doğumu anlatılır. Bu arada Peygamberi bir kasideyle överek sonunda:

Eyâ kân-ı kerem lutf u 'inâyetden edüp makbul
 'Atâ kıl âsitânında Selâm! bendeñe me'vâ»
 v. 9a

Doğum gecesi meydana gelen olaylara kısaca değinir. Hadice'yle evlenmesi, risaletten önce Hıra dağındaki bir mağarada yalnız kalarak ruhî sıkınlarını gidermesi ve kendisine Peygamberlik "menşûru"nun verilmesini kısa kısa anlatır. "Mi'râc" bölümü (v. 11a-15a) daha geniş anlatılmıştır. Aradan kopmuş yaprak vardır. Bu bölüm:

Gidüp geldiği ol Fahr-ı cihânun
 İki sâ'at idi mikdârı anun
 Revân-ı akdesine subh u şâml
 Tahiyât u selâm olsun müdâmî -1 :
 v. 15a

Mirâcdan sonra Mubammed'in mucizeleri ve mizacı anlatılır (v. 15 a) Selâmı Mevlidi'inde ayrıca bir ölüm bölümü yoktur. Mucize ve ahlâk bölümünün sonunda yazar şu beyitlerle Muhammed'in ölümüne kısaca değinerek mevlidini bitirir:

Tamâm oldu çü teblîğ-i risâlet
 Dahi kalmadı bu güftâra hâcet
 Gelüp çün hizmeti yirine yitdi . \
 Cenâb-ı Hazret-i Mevlâya gitdi
 Çü tekmil eyledi emr-i sipâhi "
 Müşerref kıldı dârü'l-mülk-i Şâhı ', . ' . *
 Hümâ-yı 'arş idi çü oldu tayyar ; ;
 Fezâ-yı 'âlem-i a'lâya seyyâr
 Çü pervâz itdi koyup bu mekânı' " . .
 Hemân 'arş oldu yine âşiyânı . .

Selâmî ba'd-ez-in terk eyle kâli
 Çü yok idrâkine 'akluñ mecâli
 Sezâ-vâr olmaya bu hâle güftâr
 Erişmez çünkü 'akl u fehm ü efkâr
 Ne 'izzet idügin ol Şâh-ı 'Âlem
 Yine Hakdur bilen va'llâhu a'lem
 Revân-ı akdesine ber—devâmî
 Erişsin Hazretu'llâhuñ selâmı.

11- Derviş Dede Mevlidi, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, No: A/340.

Türk Dil Kurumu Kütüphanesinde Derviş Dede adına kayıtlı bulunan H. 1063 tarihli bu mevlid'in yazarı Derviş Dede değildir. Yazmanın 18b varağında geçen Derviş Dede adı mevlid tamamlandıktan sonra mevlid toplantısında okunan hece vezniyle yazılmış bir ilâhinin içinde geçmektedir. Mevlidin içerisinde Derviş Dede hiç geçmez. Bu nedenle Derviş Dede eserini yazan değildir.

Bu mevlidin ilk bölümleri Süleyman Çelebi'nin mevlididir. Bir çok beyitler Vesîletü'n-necât'tan alınmıştır. Bunun yanında Süleyman Çelebi Mevlidine sonradan girmiş parçalar da vardır. Örneğin: "Merhaba" kısmı gibi.

Bölümlerin sonunda Süleyman Çelebi Mevlidindeki:

Ger dilersiz bulasız oddan necat
 'Aşk ile derd ile aydun e's-salât

beyti tekrarlanır. Süleyman Çelebi Mevlidinin yazmalarında görüldüğü gibi özellikle Mî'râc, Ahlâk-ı Nebî ve Ölüm bölümleri çok değiştirilmiştir. Sanki yeniden yazılmıştır. Bu durumda olanların çoğunun sonunda Süleyman Çelebi'nin adı bulunmadığı gibi kendisinden ya da başkalarının mevlidinden beyitler katan kişinin adı da yoktur¹.

Yukarıda da anlatıldığı üzere Türk Dil Kurumu Kütüphanesindeki Derviş Dede mevlidi diye kayıtlı yazmanın durumu budur. Sonunda "vefât-ı Fâtıma" bölümü vardır.

12- *Deveci Ali Mevlidi*, Bursa İl Halk Kütüphanesi, Orhagazi Kısmı, No: 987.

Bu mevlid bulunduğu kütüphanede Deveci Ali adına kayıtlıdır. Eser Süleyman Çelebi Mevlidine geniş ölçüde yapılmış eklerle asıl metinden uzak-

¹ Kars. Bursa İl Halk Kütüphanesi No: 2523, Ulucami Ebü'l-hayr Mevlidi, bu metin N. Pekolcay'ın incelediği Ebü'l-hayr mevlidinden ayrıdır. Genel 763, Orhangazi 987, Vesîletü'n-necât genel No: 449.

laşmış bir mevliddir. Süleyman Çelebi Mevlidinden geniş ölçüde yapılan alıntılarla meydana getirilen mevlidlerin bir kısmında ekleri yapan yazarın adı vardır. Yukarıda geçen Emîrî Mevlidi, Murâdî Mevlidi gibi. Bir kısmında da Süleyman Çelebi'nin adı çıkarıldığı gibi ekleri yapan şairin de adı yoktur. Yine yukarıda geçen ve Derviş Dedenin gösterilen mevlid gibi. Bursa Kütüphanesindeki bu mevlid de böyledir. Deveci Ali adı mevlid metni içerisinde bulunmayıp, mevlidin arkasındaki "vefât-ı Fâtıma" bölümünün sonundadır. Fâtıma'nın ölümünün anlatıldığı bölüm Süleyman Çelebi Mevlidinde yoktur, ayrıca bu bölümün Edirne'de Karabulut Mescidi imamı Halil tarafından yazılmış olduğu da söz konusudur¹. Bundan başka Fâtıma'nın ölümünün sonunda geçen "Bunu yazan Deveci Ali dürür" mısraı başka bir mevlid yazmasının sonuna eklenmiş "Güvercin Hikâyesi"nin sonunda "Bum yazan Kirdeci Ali dürür" biçimindedir. Aynı bir araştırma konusunu gerektiren bu karışıklık bir yana bırakılırsa, yukarıda tesbit ettiğimiz metin Süleyman Çelebi Mevlidinin bazı beyitleri değiştirilmiş ve bir çok beyitler katılmış bir nüshasıdır. Yukarıda açıklandığı üzere yazarı da Deveci Ali değildir.

Yazarı belli olan ya da yazarı bilinmeyen mevlid metinlerinin Süleyman Çelebi'nin yolunda sade bir dil ve anlatımla yazılmış olanları dil incelemeleri bakımından çok önemlidir. Bunun yanında mevlid yazmalarının sonuna eklenmiş bulunan hikâyeler de yine dil bakımından incelenmeye değer eski metinlerdir. Hikayelerin eski metinleri karşılaştırılarak yazıldıkları devirlerin ve yazarlarının tesbitine çalışılması edebiyat tarihimiz bakımından yararlı olacaktır.

Mevlid yazarları üzerinde yaptığımız bu araştırma bizi şu sonuca ulaştırmıştır:

1- Süleyman Çelebi'nin etkisiyle yazılmış olup dili sade, anlatımı yalın ve güçlü olan mevlidlerden bir çok beyitler ve bölümler Süleyman Çelebi Mevlidinin yazmalarına girmiştir. Böyle genişletilmiş mevlidlerin bazılarında Süleyman Çelebi'nin adı da çıkarılmıştır.

2- Yine kimi yazarlar Süleyman Çelebi'nin pek çok etkisinde kaldıkları ve onun mevlidinden beyitler aldıkları halde yeni bir mevlid ortaya koymuşlardır. Bu niteliği taşıyan mevlidlerde yazarların dili Süleyman Çelebi'nin dili gibi sade ve güzeldir.

3- Dil bakımından sade olmayıp Farsça, Arapça sözcük ve tamlamalarla yazılmış mevlidler halk tarafından hiç ilgi görmemiştir. Bunların yazma

1 Vesiletü'n-necât, s. 66; İslâm Ansiklopedisi Süleyman Çelebi maddesi.

nüshalarının bir iki taneyi geçmemesi, aydınların bile bu mevlidleri okumadıklarını gösterir.

Buradan çıkan sonuç Süleyman Çelebi Mevlidinin bugüne kadar yaşamasının halk toplulukları tarafından sevilip okunmasının nedeni dilinin sadeliği ve anlatımının güzelliğidir. Başka mevlidlerde bu niteliği taşıyan beyitlerle bölümler sonradan Süleyman Çelebi Mevlidinin içine alınarak yaşama olanağını bulmuşlardır.

4- Gerek kaynaklar üzerinde gerekse kütüphanelerde yapılacak araştırmalar yeni mevlid yazarlarının adlarını ve eserlerini ortaya koyacaktır. Biz Ankara, İstanbul, Bursa kütüphanelerinde yaptığımız bu araştırmamızla bilinmeyen yeni metinlerle daha önce varlığı bilinen mevlid metnlerinin yeni nüshalarını ortaya çıkardığımız gibi, saptayabildiğimiz yazarların adlarını aşağıda vererek bu konuda araştırma yapacaklara yardımcı olmak istedik. Ne var ki, kaynaklarda Mevlid yazdıkları bildirilen bu yazarlardan eserleri elde bulunmayanların Mevlid yazmış oldukları kesinlikle söylenemez. Bunlardan bazıları Mevlid yazdıkları halde eserleri bu güne kadar ele geçmemiş olabilir. Bazıları da Mevlid yazmadıkları halde kaynakların yanlış bilgi vermiş olmaları mümkündür.

1- Abdî, yazması: Üniversite Kütüphanesi, TY 7361; Necla Pekolcay, doktora tezi.

2- Abdurrahman Ankaravî, (öl. H. 1107, vali), Osm. Müel., C. II, s. 222; C. II, s. 480.

3- Abdulkadir Necib, yazması: Bursa ti Halk Ktp., Orhangazi K., No: 622, Osm. Müel., C. II, s. 222.

4- Ahmed, yazılışı: H. 873, yazmaları: Selimağa 1642, Şehid Ali Faşa 883 ve 1956, Üniversite 2314, Melikşah 320, Bursa Genel Ktp., 502; N. Pekolcay'ın doktora tezi.

5- Ahmed Mürşidî (öl. H. 1174, Diyarbekirli), Osm. Müel., C.I, s. 33.

6- Akif, (Bursalı), Osm. Müel., C. II, s. 222.

7- Behiştî, yazması: Üniversite Ktp., TY 7398; Sehî, Latîfi, Aşık Çelebi, Beyanî; N. Pekolcay, Türkiyat Enstitüsü T 346; Aygül ipek, Mezuniyet tezi, 1971, Türkiyat Enstitüsü No: 19.

8- Bekâî, (öl., H. 1200, Darendeli), Osm. Müel., C. II, s. 222, C. II, s. 105.

9- Beyzade Mustafa (öl., 1200), baskısı: Matbaa-i Amire, H. 1264; Osm. Müel., C. II, s. 222.

10- Cebri, Aşık Çelebi, (Keşfi ile Hasbî'nin yeğeni).

- 11- Ebulhayr (İpsalalı), yazılışı: H. 897, yazmaları: Millet 1365, 1366, DTCF Ktp., I. Saib No: 4791; N. Pekolcay doktora tezi, Osm. MüeL, C. II, s. 222.
- 12- Emîrî, yazması: Ayasofya Ktp., 3827.
- 13- Gulâmî, Osm. MüeL, C. II. s. 222.
- 14- Gülşenî-i Saruhanî, Osm. MüeL, C. II, s. 388.
- 15- Hâfî, İslâm Ansiklopedisi Mevlid maddesi.
- 16- Halil, yazılışı: H. 907; yazması: Yahya Efendi Dergahı 4464; DTCF. Ktp., No: 698, I. Saib 5308/1; N. Pekolcay doktora tezi.
- 17- Halil Siirdî, (öl. H. 1257), Osm. MüeL, C. II, s. 37.
- 18- Hamdullah Hamdi, Akşemseddinoğlu (öl. 1509). Yazılışı: H. 900; görülen yazmaları: DTCF. Ktp., M. Çon 514; TDK Ktp., A/289; TDK Kütüphanesi No: A/289 British Museum No: Or. 1163.
- 19- Hamdullah bin Hayreddin (Ayasofya Hatibi). Yazması: Fatih 4511, Osm. MüeL, C. s. 274 (N. Pekolcay'ın doktora tezinde Akşemseddinoğlu'nun Mevlidi ile karıştırılmış.)
- 20- Hasan Bahrî, (öl. H. 994 Karasili), Keşfüzzünun, C. II, s. 1910; Osm. MüeL C. II, s. 222.
- 21- Hasan ilmî, (Kozanlı). Yazılışı: H. 1226; (El-Hac Osman Zeki Matbaasında bastırılmıştır, tarihsiz.)
- 22- Hevâyî yazması: Lala İsmail 376.
- 23- Hocaoglu, (yazılışı: H. 883, yazması: Edebiyat Fakültesi Türkoloji Seminer Ktp., No: 4018, N. Pekolcay'm doktora tezi,
- 24- Hüseyin Efendi, Osm. MüeL, C. II, s. 222.
- 25- İbrahim Kadem, Osm. MüeL, C. II, s. 222.
- 26- İbrahim Nazif Karamanı, Osm. MüeL, C. II, s. 222.
- 27- Kâmî, Şaban Âmidî, (öl. H. 1311), yazılışı: 1279, yazması: Süleymaniye Kadızade 146/4.
- 28- Kerimî, yazılışı: H. 863; yazmaları: Vebyyüddin 1693, Esad 3723, DTCF. Ktp., 1. Saib 4574.
- 29- Keşf-i Saruhanî, Latifi, Osm. MüeL, C. II, s. 222.
- 30- Keşf-i Samatyavî, Osm. MüeL, C. II, s. 222.
- 31- Kuloğlu, Osm. MüeL, C. II, s. 222.
- 32- Mehmet Feyzî, (Edirne Müftisi), Osm. MüeL C. II. s. 222.
- 33- Mehmet Hasan, Osm. MüeL, C. II, s. 222.

- 34- Muhibbi, yazması: Lâleli 3756; (Şakayık Tercümesi, s. 495-496'da aynı adda iki kişi var. H. 965'te ölen Muhibbi olmalı), N. Pekolcay'ın doktora tezi.
- 35- Muhammed Hamdi El-Hüseynî, yazması Raif yelkncide, N. pekolcay, Doktora Teji.
- 36- Muhammed bin Hamza El-Arab Vaiz, Aşık Çelebi, Millet Ktp., Pertev Paşa kısmı No: 440, v. 248a. Keşfüzzunun, C. II, s. 1910.
- 37- Murâdî, yazması: Bursa Müze Ktp, No. 37/306.
- 38- Mustafa, (Kitapçı, Bursalı), Osm. Müel. C. II, s. 222.
- 39- Mürîdî-i Aydınî, Osm. Müel. C. II, s. 222; C. II, s. 415.
- 40- Nahîfî, (öl. 1738-39), yazması: Hamidiye 252.
- 41- Nurî (Yasincizade) Osm. Müel., C. II, s. 222.
- 42- Râgıb, yazması: Hüdâî Efendi Ktp., 1453; Necla Pekolcay.
- 43- Re'fet, yazması: Bayazıt Umumi Ktp., 5306; Osm. Müel., C. II, s. 222; N. Pekolcay.
- 44- Selâhüddin Uşşakî, Osm. Müel., C. II, s. 222.
- 45- Salih Nihânî, Osm. Müel., C. II, s. 222.
- 46- Selamî Mustafa, yazması: Esad Efendi 444; Osm. Müel. C. II, s. 222.
- 47- Osman Feyzi, Osm. Müel., C. II, s. 222.
- 48- Osman Siracüddin (Erzurumlu), Osm. Müel., C. II, s. 222.
- 49- Rıfat (Manastırlı), Osm. Müel. C. II, s. 222.
- 50- Sinanoğlu, yazılışı: H. 883, Yazmaları: Kasidecizade 418, DTCF. Ktp., No: 9, Raif Yelkenci, N. Pekolcay.
- 51- Süleyman Çelebi, yazılışı: H. 812; yazmaları için bak., N. Pekolcay'ın doktora tezi, A. Ateş, Vesiletü'n-Necat Ank. 1954.
- 52- Şâhidünnâyî, yazmaları: Millet 1347, 1349, 1370, Mihrişah 319, Üniversite 7339, Topkapı Hazine 1246, R. Yelkenci'de üç yazma, N. Pekolcay'ın doktora tezi.
- 53- Şâhidi, yazması: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Bitirme Tezi No: 82.
- 54- Şehidi, yazmaları: Edebiyat Fakültesi Türkoloji Seminer Ktp., 4018 DTCF. Ktp., M. Çon 28, 698.
- 55- Şemsî (Şemseddin Sivasî, öl 1597) görülen yazmaları: Yahya Efendi Dergahı 4440, 4467; Millet 1348, 1363, Mihrişah 270, DTCF. Ktp., M. Ozak 1/47, British Museum, Or. 11567; N. Pekolcay. Baskılan: Sivas, Kâmil matb. 1949; İstanbul, Bozkurt Basımevi, 1936.
- 56- Tahir Ağa, Mevlid-i Şerif, Telifi: H. 1279 basılmıştır.
- 57- Visali, Yazması: TDK. Ktp., A/99.
- 58- Yahya b. Bahsi (öl. H. 840), yazması: Bayazıt Umumî Ktp., 5308; Osm. Müel., C. I, s. 199; N. Pekolcay'ın doktora tezi.
- 59- Zâti, Latifi Tezkiresi, İkdam matb. 1314 s. 157.